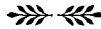

- A magunk életét és Nemecekék küzdelmét elemezve a közösségi életre általában is érvényes megállapításokat tehetünk.
- b) 1. *Mi ad tartalmat felelősségérzésünknek?*
(A szűkebb és tágabb közösség.)
 2. *Mikor beszélhetünk felelősségteljes magatartásról vagy cselekedetről?*
Gondoljunk Nemecekre és az áruló Gerébre!
(Egyéni és közösségi érdek egyeztetése, áldozathozatal.)
 3. *Hogyan tehetünk szert önismeretre?*
Boka példája. (Önbírálat állandósítása, mások bírálatának megszívlelése.)
 4. *Mit jelent az önbírálat?*
Geréb levelének részletes elemzése.
(Felelősség, önellenőrzés, okkeresés.)
 5. *Mit értünk mások igazságos értékelésén?*
Boka visszafogadja Gerébet.
(Felelősség, hibafeltárás, segítség, az egyéni és közösségi érdek egyeztetése.)
 6. *Mi szükséges ahhoz, hogy mások értékelése igazságos legyen?*
Geréb veszélyesebb beosztást kér.
Boka: „Mégis derék fiú vagy, Geréb.”
(Őszinteség, bizalom, elfogulatlanság, igazságérzet, tapintat, igényesség.)
 7. *A magunk és embertársaink iránti felelősség miféle tulajdonságok kialakítását kívánja meg tőlünk?*
Nemecek, Boka, Geréb jellemvonásai.
(Állhatatosság, bátorság, lemondás, határozottság.)
- IV. A két dolgozat felolvasása. Megbeszélés.
- V. Az osztály munkájának rövid értékelése.

Irodalom:

- Agoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai.* Bp., 1962.
Juhász Ferenc: Az osztályfőnöki óra helye és szerepe az osztályfőnöki munkában. Segédkönyv az osztályfőnöki munkához, Tankönyvkiadó, Bp. 1961
Juhász Ferenc: Az erkölcsi nevelés. Neveléstudomány, Tankönyvkiadó, Bp. 1965.
Tanterv és Utasítás az általános iskolák számára, 1962.

VEIDNER JÁNOS
főiskolai adjunktus

Év eleji analitikai felmérés a fizikában a tanulók személyiségének megismerésére

A TANULÓK SZEMÉLYISÉGISMERTÉNEK SZÜKSÉGESSÉGE

A tanár sikeres oktató-nevelő munkájának egyik fontos feltétele alapos felkészültsége, tudása, az objektív szükségletek biztosítása mellett a tanulók személyiségének, egyéni adottságainak ismerete.

Megállapíthatjuk — és ez a megállapítás reálisnak nevezhető —, hogy lelkes, jó, kiemelkedő munkát végző nevelőinknél is a tanulók személyiségének megismerése el-

hanyagolt terület. Pedig, hogy a tanulókat oktatni-nevelni tudjuk, elengedhetetlen személyiségük, adottságaik ismerete.

A tanulók személyiségének megismerése nehéz, komoly, felkészültséget, időt, energiabefektetést igénylő feladat.

Hazai viszonyaink között a tanulók ilyen irányú vizsgálatának, ilyen irányú megismerésének szükséglete csak a legutóbbi időkben merült fel. Egyes szovjet szerzők, így Snirman, Kovaljov, továbbá Lazurszkij által készített *jellemrajzok (karakterisztikák)*, *sémák* adnak szempontokat a tanulók elsősorban pszichológiai jellemzéséhez. A tanulók megismerését szolgáló *személyiségrajzhoz* a nyugati országokban *iskolai dossziékba* gyűjtik a tanulókra jellemző adatokat. A személyiségvizsgálattal foglalkozók körében ismeretesek az Ausztriában, az Egyesült Államokban alkalmazott iskolai dossziék rovatai, vizsgálati szempontjai. Hazai viszonyok között *Surányi Gábor* állított össze személyiségvizsgálati szempontsorozatokat.

Fontos látnunk azt is, hogy a tanulók személyiségének ismeretén belül a minél előbbi megismerés igen fontos feladat a tanár számára. Ennek ismeretében ugyanis egyénileg képes tanítványaival még osztálytanítás keretei között is foglalkozni, ami a mai haladó oktató-nevelő munka alapja.

Elemelve ilyen vonatkozásban a hazai iskolai oktató-nevelő munkát megállapíthatjuk, hogy oktatási vonatkozásban szaktanárainknál, ha nem is általánosan, de találkozunk olyan kezdeményezésekkel, melyek a tanulócsoport átvételekor a tanuló szakmai, szaktárgyi ismereteinek felmérésére törekednek. Közismert az év eleji felmérő dolgozatok alkalmazása iskoláinkban. Közismert a középiskola első osztályába sokszor 20 általános iskolából összekerült tanulók ismereteinek felmérése is. Ezek célja: az új tanári vezetés alá került osztálynál tájékozódni egyrészt az egész osztály átlagos tudásszintjéről, másrészt a tudásban kiemelkedő és az ismeretekben lemaradt tanulók megismerése. Hogy mit jelent a tanulók személyiségének ilyen megismerése oktatási vonatkozásban, azt nem szükséges különösebben bizonyítani. Elég, ha csupán utalunk arra, hogy a hézagos, hiányos ismeretekkel felsőbb osztályba került tanulónál így még idejében megvan a tanárnak a lehetősége a hiányok póttelátására, a továbbhaladáshoz szükséges alapok lerakására, amelyre 1–2 hónappal később már nincs sok remény. Mód van a tanuló nevelésére, hibáinak, erényeinek feltárására, energiájának, erőinek hasznosítására.

A tanulók személyiségének megismerésében azonban a magukkal hozott szaktárgyi ismeretekről való tájékozódás önmagában még nem elegendő. „Hogy az embert minden tekintetben nevelni tudjuk, meg kell ismernünk őt minden tekintetben.” – mondja *Uszinszkij*. És itt indulunk mi tanárok „hiányos alapokkal” tanulóinknál.

Sokszor nem ismerjük az először kézbe vett osztály tanulóinak még előző osztályban elért eredményeit sem. Még kevésbé ismerjük otthoni, családi körülményeiket, és szinte teljesen tájékozatlanul állunk az egyes tanulók személyisége előtt. A heti óraszámától függően – osztályfőnökséggel vagy anélkül dolgozva – több hónap, esetleg egy vagy több év múlva jutunk el odáig, hogy valamennyire megismerjük tanítványainkat. Pedig a náluk fellelhető hibák, hiányosságok, egyéni adottságok már az első heti találkozás után megállapíthatók volnának. Ezek ismerete szinte az első órától elengedhetetlen lenne a sikeres oktató-nevelő munkánkhoz.

Mennyivel másképpen vezetnénk pl. az órát, ha tudnánk, hogy az osztály zömét olyanok alkotják, akik vizuális típushoz tartoznak, vagy talán éppen ellenkezőleg auditív típusúak. Mennyivel tudatosabb pl. füzetellenőrző munkánk, ha tudjuk, hogy A, B helyesírásával baj van; ha tudjuk, hogy C, D külső munkája hanyag, rendetlen; ha tudjuk, hogy E, F számolási alaphiányokkal küzd. Mennyivel konkrétan tudjuk

támogatni azt a tanulót, akiről kiderül, hogy kimondottan auditív típus és tanulószobában vizuális tanulásra kényszerül. Mennyivel tudatosabban tudjuk fejleszteni azoknak a tanulóknak a képzelőerejét, akiről kiderült vizsgálataink alapján, hogy lényeglátásuk, fantázia erejük minimális. Mennyivel másképpen kezeljük azt a tanulót, akiről vizsgálataink során kiderül, hogy az osztály egyik letehetősebb tanulója, tanulmányi eredménye azonban mégis éppen csak az átcúsúszást biztosítja. Mennyire másként nézünk arra a tanulóra, aki a személyiségvizsgálatnál igen gyenge memóriát igazolt, ennek ellenére a feleltetések alkalmával nemcsak reprodukáló, hanem azokat alkalmazni is tudó ismereteket igazol. Mennyi szorongalom, milyen óriási akarat van ebben a gyermekben felhalmozva!

Ezek a személyiség-lélektannal kapcsolatos kérdések sarkalltak arra, hogy ilyen jellegű vizsgálatokat kezdjek el. Kísérleteim a Főiskola mellett működő I. és II. számú Gyakorló Iskolákban végeztem, *Miskolci Józsefné és Kovács József* szakvezető tanárok közreműködésével, és az osztályokban tanító szaktanárok megfigyeléseinek felhasználásával. A kísérlet kezdeti stádiumban van. Kifejlesztése a soron következő évek feladata lesz.

Vizsgálataim célja:

1. A tanulók egyéni adottságainak — elsősorban oktatás-nevelés vonatkozású adottságainak — szinte a tanítás megindulásával egyidejű megismerése;
2. ennek alapján hasznos tanácsok adása tanulóknak, szülőnek, kartársnak, a hibák felszámolása, neveléslélektani feladatok végrehajtása.

Személyiségvizsgálati kutatásaim tehát nem ölelik fel a tanulói személyiség teljes feltárását! *Azokban a fizika szaktanár által felmerült igények jutnak kifejezésre.* Ilyen vonatkozásban a vizsgálatok leszűkített területen folytatott személyiségvizsgálatok. Nevezhetnénk *speciális szaktárgyi. személyiségvizsgálatnak is.* (Tudomásom szerint ilyen irányú személyiségvizsgálatok még nem folytak.)

A vizsgálatok szükségességét a reformtanterv által bevezetett heti 2 órás fizika-oktatás vetette fel. Nagyobb létszámú — 35–40 fős osztályokban — nyolc- kilenc osztályban fizikát tanító tanárnak szinte létkérdése a 300–360 tanuló minél előbbi megismerése.

II.

JELLEMRAJZI ANYAGOM

A tanulók személyiségvizsgálatánál mint szaktanár speciális igénnyel léptem fel. A tanulókat a fizikatanítás tantervi kívánalmai, követelményei és ennek teljesíthetősége oldaláról kívántam megközelíteni. *A megközelítés a megismerést, a tanulók differenciálását, egyesek kiemelését, a soron következő legsürgősebb szaktanári feladatok megelőzését célozták.*

A vizsgálatokat a 6. osztályokban végeztem. A fizikatanár a 6. osztályban kezdi el a tanulókkal a munkát. Igen fontos számára, hogy

- a) tanítványai az első órától megkedveljék, megszeressék a fizikát;
- b) a tanulásába sikerélménnyel, jó feleletekkel bekapcsolódjanak;
- c) az esetleges magukkal hozott hiányokat felszámolják;
- d) a „problematikus” tanulókat már az első hét elején kiemelve.

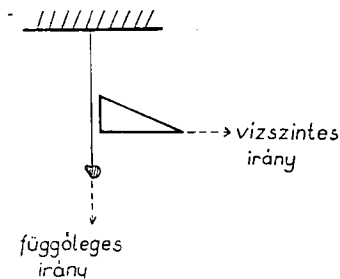
A tanulók speciális karakterisztikájának elkészítéséhez a következő vizsgálati anyagot állítottam össze.

1. A 6. osztályban új tantárggyal, a fizikával foglalkozunk.

2. a) csoport
 $415,5 \cdot 105$
 $36,5 : 42 =$

b) csoport :
 $302,5 \cdot 201$
 $5,1 : 31 =$

3.

4. A tankönyv 43. lapján az alul levő képen mit látsz?
(Megjegyzés: Szöveg a képhez a tankönyvben nincs.
A képen satuba fogott tűskében piszkavasat hajlított egy tanuló.

5. A téli hideg és a nyári meleg között nagy a hőmérsékleti különbség. A nagyobb hidak hosszúsága a hőmérsékletváltozás következtében jelentősen megváltozik.
A hidaknak legalább az egyik végét acélhengerekre, görgőkre helyezik, így megfelelő szabad helyet hagynak a tágulásra.

6. A kovácsok felfmelegítik a kerékabroncsot. Az abroncs melegítés közben kitágul, és így könnyebben ráhúzható a kerékre, lehűléskor viszont összehúzódik.
A húzal és a fémrúd is hosszabb lesz a melegítés hatására, lehűléskor pedig mindegyik összehúzódik.

A kiválasztott feladatok a fizetmunkához, a számításhoz fizika feladatokhoz, a tanulók gondolkodókészségéhez, technikai irányú tájékozottságához, fantázia erejéhez, a tanulási típusok megkereséséhez, tanulási tanácsokhoz, szülői tájékoztatásokhoz adnak támpontot a tanárnak, nagyban hozzájárulnak az egyes tanulók megismeréséhez.

III.

A VIZSGÁLAT LEVEZETÉSE

A tanulók vizsgálatára az év eleji második fizikaórán került sor. (Az első órában a fizikatanulás céljával ismerkedtek, a szertárt tekintették meg. Hangulatkeltés!)

A vizsgálat megindítása előtt tudatosítottuk a tanulóknak a vizsgálat fontosságát. Felhívtuk figyelmüket a gondos, pontos munkára.

8 óra 10 perckor indultunk az első feladattal. 8.12, 8.17, 8.21, 8.25, 8.31, 8.38 jelzete az egyes feladatok teljesítésének idejét.

Íráspróba-vizsgálat!
Diktálás után írják.

Számolási készségvizsgálat!
Szomszédok más-más feladatot oldanak meg.

Rajzkészség vizsgálat!
Vonalvezetés, elhelyezés, megfigyelőkészség.
Táblára került anyagot másolnak.

Lényeglátás,
fantázia erő vizsgálat.

Auditív típus keresése!
A tanár kétszer felolvassa a tanulók vagy elmondja a megjegyzendő anyagot. Utána a tanulók, amire visszaemlékeznek, leírják.
Memóriavizsgálat.

Vizuális típus keresése!
A tanulók maguk kétszer elolvassák a kijelölt anyagot. Utána becsukják a könyvet és leírják, amire visszaemlékeznek.
Memóriavizsgálat.

A tanulók előre kiosztott papírlapokon név, osztály és a kérdéspontok feltüntetésével dolgoztak. Az egyes kérdéspontokra az időt úgy méreteztük, hogy a lassabban gondolkodó tanuló is elkészülhessen.

IV.

A VIZSGÁLAT ÉRTÉKELÉSE

A megvizsgált osztályok tanulójának értékelése több oldalúan történt. Az értékelés sorrendje a következő volt.

A) Először én, mint a tanulókat nem ismerő személy — az először osztályba lépő szaktanárhoz hasonlóan — végeztem az elemzést. Az egyes vizsgálati kérdésekre adott válaszokat előre megfontolt, átgondolt *típusvizsgálati kérdésekre bontással* elemeztem.

Ezzel egyidejűleg a tanulók típuscsoportokba sorolását is elvégeztem.

Ilyen típusvizsgálati kérdések és csoportok az egyes feladatoknál:

1. írási készség;
helyesírási szint;
jó, rossz helyesírók;
az írás külseje, a szép, rendes írástechnika, a rendetlen, felületes, hanyag külső;
a rendes, rendetlen külsővel dolgozók;
2. a feledékeny, szétszórt figyelmű tanulók, akik a csoportbeosztás alapján a kijelölt feladatokat keverik;
a súlyos számolási hibák, ezekben a típushibák kiválogatása;
akik az eggyel kezdődő és eggyel végződő szorzó szorzási szabályait nem ismerik;
akik a szorzóban szereplő nulla szorzási szabályában járatlanok;
akik a részletszorzatok aláírásában bizonytalanok;
akik a tizedesvessző helyének kijelölését nem ismerik;
szétszórtságból, figyelmetlenségből eredő hibák;
rendes elhelyezés, szép külső a számok írásában;
3. a jó megfigyelés;
az aprólékos megfigyelés;
akik megfigyelték pl., hogy a felfüggesztésnél 5 vonáska vízszintes — és függőleges irány megjelölésénél 3 szaggatott vonal és azt követő nyíl van;
a felületes szemlélet;
akik pl. csak a felfüggesztési vonalat húzták meg,
a szaggatott vonalakat egy nyíllal helyettesítették;
lényeges elemek elhagyása;
akik szöveget is lehagytak a táblarajzról;
a szép külsővel, a jó vonalvezetéssel való munka;
a szép, rendes munkát adók;
a rendetlen, elnagyolt munkát adók;
arányérzékkel rendelkezés;
4. aki világosan, átfogóan megfogja a kép tartalmát („Egy tanuló piszkavasat hajlít”);
akit a látott képnek csak egy részlete fog meg („Egy satut látok a képen.” „Egy satu mellett álló gyereket látok.”);
aki csak felsorolja a képen látottakat, de azokat már szintetizálni nem képes: „Munkást, asztalt, satut...”);
aki kitalál valamit („Tüzes vasat készít.” „Satuba szorít kétágú fadarabot.” „Egy gyerek ügyesen forgatja a gépet.” „Piszkavassal erősít a géphez egy csavart.”);
aki semmit sem lát, semmit sem ismer fel;
5. kimondottan auditív, akusztikus típus;
kiemelkedő memóriával rendelkezők;
„A nyári meleg és téli hideg között nagy a hőmérsékleti különbség. A nagyobb hidak hosszúsága jelentékenyen megváltozik a nagy hőmérsékleti változás miatt.

A hidak egyik végét acélhengerekre, görgőkre teszik, hogy helyet hagyjanak a tágulásnak." V. K. tanuló.

jó memóriával rendelkezők;
közepes memóriával rendelkezők;
gyenge memóriával rendelkezők;
elégtelen memóriával rendelkezők;

6. kimondottan vizuális típus;

kiemelkedő memóriával rendelkezők;

„A kovácsok felmelegítik az abróncsot. Ekkor ez kitérül és könnyen lehet rátenni a kerékre. Amikor az abróncs kihűl, akkor rászorul a kerékre.

Melegítéskor a huzal is, a fémrúd is hosszabb lesz, lehűléskor pedig összehúzódik." S. E. tanuló.

jó memóriával rendelkezők;
közepes memóriával rendelkezők;
gyenge memóriával rendelkezők;
elégtelen memóriával rendelkezők;

„A kovácsok" K. M. tanuló.

B) Ezt követte azok kiválogatása, akikkel céljaink vannak. Kiválogattuk azokat, akiknek írásbeli munkája kifogásolható, rendetlen, felületes munkájuk miatt az első hetekben füzetüket rendszeresen ellenőriznünk kell. Feljegyeztük azokat, akik súlyos számolási hiányossággal jöttek a 6. osztályba. Gondoskodtunk egyénileg vagy csoportosan adott feladatokkal ezeknek a hiányosságoknak a pótlásáról. Szamba vettük a figyelmetlenül, szétszórtan dolgozókat, de a megbízhatóan, biztosan dolgozókat is. Csoportosítottuk aprólékosan, nagyvonalúan dolgozókra. Végül tanulási típusokba, memória csoportokba soroltuk.

C) Igen érdekessé vált a munka, amikor az előző év végi tanulmányi eredmények és a jelenlegi memória vizsgálatok eredményeinek összevetésére került a sor.

Általánosnak mondható, hogy a jó számolási készséggel, jó memóriával, jó megfigyeléssel rendelkező tanulók általában jó tanulmányi eredményt is mutattak fel.

A nagyon gyengékre értelemszerűen hasonló mondható el.

A közepesek és a jó rendűek között azonban voltak meglepetések.

Az egyik osztályban akadt négy olyan tanuló, akik a vizsgálatnál memória vonalon a legjobbak között szerepeltek, szinte szóról szóra visszaadták az elmondott anyagot. Előző évi tanulmányi átlaguk viszont 3,7–3,9 között mozgott. Akadt hat olyan tanuló is (lánygyerek), akiknek memóriája lényegesen gyengébbnek bizonyult előző évi tanulmányi átlaguknál.

D) Ezeknek az extrém eseteknek — 10 tanulónak — az elemzése képezte a további munkám alapját. Meghallgattam az osztályfőnök, a nagy óraszámiban tanító számtan és magyar tanárok véleményét is.

Az itt kapott vélemények egy évi tanulói ismeretekre épültek. Volt közöttük helytálló, egyező, a vizsgálatot erősítő vélemény is. „Jó eszű, de lusta gyerek.” „Nem egyenletes a munkája.” „Hol tanul, hol nem.” Ez az alacsony, a 3,7-es átlag oka.

A gyenge memóriájú, de jó eredményt felmutató tanulók között is akadt olyan, akiről azt a véleményt kaptam: „Szorgalmas, igyekvő kislány.” Volt azonban néhány olyan gyerek, akiről az igazi kép, személyiségének igazi képe csak most alakult ki. Most tűnt ki, hogy kiváló memóriáját nem hasznosítja. Otthoni körülmények, illetőleg saját hanyagsága veti vissza a jobb tanulmányi eredmény elérésében. Akadt a gyenge memóriájú, de jó tanulmányi eredményt elérték között több olyan tanuló, akiket iskolai feleleteik alapján jó képességűeknek tartottak a tanárok, s nem tudtak arról, hogy ezt a jó eredményt határtalan erőfeszítéssel, szorgalmas munkával — nem kétszéri, hanem a tanulók vallomása szerint 5–8-szori átolvasással, elmondással, ki-kerdezéssel — érik el.

Meglepte azt a néhány tanulót is az a megbeszélés, melyben számon kértem otthoni felkészülésüket és feltártam elsőrendű adottságaikat, ennek ellenére mégis aránylag gyenge eredményeiket. Ugyancsak meglepte azokat a tanulókat is a vizsgálat, akik a látott képből (a piszkavasat hajlító tanulóból) semmit sem tudtak kiolvasni. A tanári beszélgetés is igazolta egyiküknél-másikuknál, hogy önállóan, lényeglátás nélküli, gátlásos, nehezen fogalmazó tanulók. Többükön azonban csak most tűnt ez ki.

A tanulási típusra vonatkozóan közölném az egyik osztály statisztikai eredményét:

kimondottan vizuális típusú	17	tanuló	
kimondottan auditív típusú	1	„	
kevert típusú	14	„	
sikertelen próbálkozás	3	„	(Gyengébb szellemi képességük miatt a produkciójuk gyenge.)

Összefoglalva a felmérés, vizsgálat eredményét, igen hasznosnak mondhatjuk. A tanulók elemző megismerése, személyiségük feltárása rövid 30 perc alatt olyan eredményeket adott, melyet heti 2 órás fizikatanítás mellett talán 3 évi általános iskolai tanítással sem érünk el.

Módot ad a felmérés:

- egy, a vizsgálat alapján kiválasztott tanulók szemeltartására, a nevelői ráhatások érvényesülésére, így a hatékony oktató-nevelő munkára;*
- a tanár óra alatti koncentráltabb, céltudatosabb tanulói szerepeltetésére;*
- az osztályban tanító tanárok figyelmének irányítására;*
- a szülőkkel folytatott megbeszéléseknél a szorgalommal eredményt felmutató tanulóknál a megelégedésre, a lusta, jó képességű tanulóknál pedig a nagyobb otthoni biztatásra;*
- a tanuló saját tulajdonságainak — pozitív és negatív tulajdonságainak — felismerésére, tudatosítására;*
- végül kisebb energia befektetéssel a tanulókkal személyes kapcsolatot tartó hatékonyabb oktató-nevelő munkához.*

A tanulók személyiségének szaktárgyi vonatkozású megismerésére irányuló vizsgálatunkat a következő években folytatjuk, s azokra az érdeklődő Kartársak szíves figyelmét is felhívjuk.

IRODALOM:

- Dr. Kelemen L.: Nevelés- és oktatáslélektan. 1963.*
Dr. Lénárd F.: Az általános pszichológia személyiség fogalma és pedagógiai alkalmazása. Pedagógiai Szemle 1965.
Surányi G.: A személyiség pszichológiájának problémái. Magyar Pszichológiai Szemle 1964.
Sz. L. Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai. II. kötet 1964.
Kovaljov A. G.: A személyiség fejlődésének törvényszerűségei. Pedagógiai Szemle 1962.

